

Könyvrecenziók

Pedagógián innen és túl

Tanulmánykötet Zsolnai József 70. születésnapjára

Szerencsés az a kutató, aki számos nem könnyű oktatásirányítási korszak és pedagógiaelméleti mátrix között rendelkezett olyan erővel, hogy következetesen ragaszkodva elképzeléseihez azokat egyfajta tudományos rendszerré alkotta és egyes eredményeit megérheti. Talán ezért hasonlotta a kiadó, dr. Koltai Dénes előszavában Zsolnai Józsefet egy jelentős nagy fának.

A Pedagógián innen és túl című vaskos könyvben¹ írások sokasága köszönti Zsolnai Józsefet 70. születésnapján. A kötet egy alkalom arra, hogy közelebb kerüljünk a zsolnais hatásrendszer megismeréséhez, hisz a százhat alkotó sok tudományterület Zsolnai-alapú vagy közelítésű művelője. A könyv kézbevétele előtt induljunk ki egy általános tényből: az emberi közösséget csak akkor alakíthatjuk, ha megegyezünk olyan szimbolikus rendszerekben, mint a nyelvek, az írás, az ismereteket rendszerező tudományok, a technikai és szakmai hagyományok, esztétikai értékek, a politikai intézmények, a vallási és jogi normák és így tovább.

E szimbolikus rendszerek minősége „kultúrája” befolyásolja az emberi társadalmak eredményességét.² Az értelmiség legfőbb feladata, hogy tanulmányozza azokat a szimbolikus rendszereket, amelyek az emberi közösségekkel együtt működnek. A kollektív intelligencia új világméretű korában ez a munka és felelősség szükségszerű – évtizedekkel ezelőtt Zsolnai József a pedagógiában egyedülként fogott e látszólag befejezhetetlen munkának. Időközben megjelent munkáiban a szimbolikus termékek egyre nagyobb részét kapcsolta rendszerbe – vagy azok természetes oda-tartozását más formában jeleni tette meg.

Az ilyen megközelítés azért fontos, mert ma, amikor egy információ megjelenik valahol a hálózatban, azonnal elérhetővé válik. A digitális dokumentumok virtuálisan egy „hiperdokumentum” részét képezik, amely világméretű, dinamikusan és folyamatosan gyarapszik, áttekinthető és átalakítható a kibertérben jelentkező intézmények és személyek összessége által. Ha a rendszer együttműködési feldolgozó képességét megsokszorozzuk a kibertér mindenütt jelenvalóságával és belső összeköttetésekkel, akkor a közös digitális memória képességét kapjuk meg. Zsolnai József rendszere ezt a lehetőséget célozza meg és munkássága célja éppen az, hogy a kollektív intelligencia kihasználása érdekében a pedagógusok – és mindenki – rátaláljon eme új képességre, ennek birtokában pedig a még hatékonyabb nevelőmunkára.³

Zsolnai József „iskolái” majdnem mindig ütköztek a „hivatalos” álláspontokkal. Véleményünk szerint ennek két, egymással összefüggő oka volt. Az egyik az, hogy igen nehéz a tartalmi sokféleség, a könyvnyomtatás korából örökölt indexelési és

¹ Pápa-Pécs. 2007. Pannon Egyetem Veszprém, Pécsi Tudományegyetem FEEK. Szerk.: Kiss Éva. Borító Scheffer Miklós. 951 oldal, XVI. színes melléklet.

² Pierre Lévy Az értelmiség új felelőssége a kommunikáció korában. Le Monde diplomatique magyar kiadása. p.12-13..

³ A tudomány egésze című kötet 64 tudományágot mutat be, és arra a kérdésre keresi a választ, tudják-e a magyarok olyan eredetiséggel művelni a tudományokat, hogy versenyképesek maradjanak.

katalogizálási rendszerek sokaságának nehézkes adaptálhatósága és kölcsönös egyeztetetősége a korábbi módszerekkel. A másik hogy Zsolnai József merész logikával oldotta meg a rendszertan, a fogalomtár, a terminológia, az ontológia és az osztályba sorolási rendszerek sokasága összerendezését, megfelelően a tudományos egység és különbségek szükségszerű együtt kezelésének. Zsolnai pedagógiával kezdődő intellektuális vállalkozása hozzájárul a humán tudományok feldarabolódási problémájának megoldásához, amihez a természettudományok példája sok tekintetben irányt mutathat.

A pedagógiában az elméletek megsokszorozódhatnak és különbözhetnek, de a szükséges metanyelv, amelyre Zsolnai törekszik, éppúgy, mint a matematikai koordináta-, mértékegység- és függvényrendszerek, közösek maradnak, ami lehetővé teszi a folyamatok ellenőrző tesztjét és tagolt felhalmozását. Az ismeretek kezelésével kapcsolatban elmondhatjuk, hogy a természettudományi tudás jelentős része művelhető és hozzáférhető. A társadalomtudományoknak szűkebb a közös kulturális univerzuma, egységes, összehangolt a nooszférája.

Zsolnai József életműve főcélja ennek az egységnek valamilyen megteremtése. Munkássága részei ennek megfelelően alakultak és a kötetben tanulmányokkal jelenlévők ebben a szellemben nyújtsanak tükröt szűkebb vagy tágabb tudományok köréből.

A tanulmányok érdekesen alakulnak. A kötet egyfajta tükör: fő fejezeteiben követhetőek a zsolnaiság eddigi hatásmechanizmusának és feldolgozottságának főirányai. A Tabula Gratulatoria fejezetben (5), a Tudománytanban (2), az Orvostudományok köréből (1), a Társadalomtudományokban a Szociológia (4), a Pszichológia (1), a Neveléstudományok (62), a Multidiszciplináris társadalomtudományok (2), a Bölcsészettudományokból a Történelem (3), az Irodalom (5), a Nyelvtudományok (10), a Filozófia (2), a Művészet és Művelődéstörténet (1), a Média- és kommunikáció (1), a Művészetek (7) írással szerepelnek.

Örülhetünk a gyakorlati feldolgozások arányának. A tanulmányok alapján a Zsolnai-megközelítés hatásairól két elemzési dimenzióban beszélhetünk. Egyrészt a világ felpörgése, a kommunikáció, a dinamikus gazdasági mozgások, az új irányok, innovációk megjelenése oldaláról, amelyek társadalomtudományi konceptualizálása most folyik.⁴ Másrészt a világ kitágulása, amely átalakítja mindazokat a viszonyokat, amelyekkel eddig dolgunk volt. Másokkal együtt Zsolnai is felismerte és elérhető körében tudatosította azt, hogy a pedagógiában összességében egy olyan helyzet áll elő, amit egy adaptációs innovációs kényszerrel írhatunk le.

A kötet színvonalas tanulmányaiból kitűnik, hogy a tudományágak egy része továbbra is feldarabolt, érződnek a paradigmák konfliktusai, amelyek korlátozzák az alkalmazást. Ez a tanulmányok megoszlásából is kitűnik. Néhány magasan formalizált tudományágat, a kommunikációt, a közgazdaságtan egyes ágait vagy a nyelvészetet kivéve – hogy csak néhányat említsünk – az elméletek kiszámíthatósága, jóslási képessége és tesztelhetősége gyenge. E helyzet legfőbb következménye az, hogy a Zsolnai József szervezte-irányította humántudományok kutató közössége által felhalmozott tudás és szakértelem „implicit” marad és nehezen terjeszthető a létrejött kezdeti környezetétől különböző környezetben. Zsolnai József ezt a szakértelmet igyekszik mobilizálni a szélesen értelmezett oktatás-nevelési folyamatra.

A kötet kiterjesztett értelemben az értéktermelő tevékenység biztató távlatait rögzíti – a ma eredményeképpen a jövő alapozásaként. A kiadó Pécsi Egyetem Fel-

⁴ Desewffy Tibor: Ideológiák az új évszázadban. Élet és Irodalom. 2008. január 25. p.14.

nőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kara, olyan időben működött közre a kötet megjelenésében, amikor az igazi célterület⁵ a versenyképességi kontextusoktól függetlenül létező (vagy megteremtett) alkalmazkodóképesség, önfejlesztőképesség, az új érték teremtésének és sokszorosításának képessége. Zsolnai József ehhez a folyamathoz járult hozzá.

Krisztián Béla

A hazai természeti erőforrások értéke az emberi erőforrások oldaláról⁶

Az egyes országok munkaalkalmi, gazdasági struktúrája szervesen kapcsolódik az energiaforrásokkal. A magyar gazdaság foglalkoztatási struktúrájában, jelentős arányban szerepeltek a nyersanyagforrásokhoz kötött ágazatok (bányászat, kohászat de ide sorolható a mezőgazdaság is). 1989 után folyamatosan változtak a korábbi termelőrendszerek, a nyersanyagforrások igénybevétele is jelentősen átalakult. Ez a foglalkoztatási befolyásoltságot is érinti. További fejlemény, hogy az elmúlt időszak kritikus energiahelyzetei (áramkimaradások) kapcsán az ország energiafüggőségének és biztonságának ismételt áttekintése a meglévő ásványvagyon újraértékelését kívánja. Az ország kritikus energiafüggősége régtől ismert tény. Az újabb események fényében azonban ismételt áttekintése és az európai kapcsolatrendszerben történő értelmezése fontos eleme mindennapjainknak. Az uniós csatlakozás előtt a hazai energiaszektorra ajánlott átszervezések, a gazdasági értékelések következtében privatizációs előnyök hangsúlyozása mellett kissé elfedett volt a hazai természeti erőforrások értéke, hasznosításának lehetősége. A rendszerelvű komplex megközelítés jegyében vehetjük kézbe *Hubai József: Az uniós csatlakozás hatása Magyarország természeti- erőforrás-gazdálkodására* című munkáját. A nyolc főfejezetbe rendezett szakmai anyag geográfiai kiinduláspontból közelíti a sokrétű témát. Ez egyben jelzi a földrajzi szemlélet kitüntetett voltát, a szakföldrajzok szerepét, amit szerzőnk a „*külgazdasági földrajz*” leírásával mutat be. A z egyes fejezetek (I. A természeti erőforrások kutatásának geográfiai irányzatai, II. A természeti erőforrások gazdasági szerepe, értékelésük szempontjai, III. Természeti erőforrásaink általános bemutatása, IV. Természeti erőforrásaink részesedése, súlya nemzeti vagyonunkban, V. Természeti erőforrásaink megoszlása és térbeli szóródása, VI. Hazánk külkereskedelmének rövid bemutatása, VII. Természeti erőforrásainkkal összefüggő ügyletek, VIII. Uniós csatlakozásunk kérdőjelei majd a IX. a Befejezés) a leíró és értékelő, kritikai részek változatosságával tárják fel a hazánk területi értékéből eredő kihasználható lehetőségeket és megtörtént eseményeket. Szerzőnk szerint is a kedvező földrajzi helyzet kiaknázása azonban nem tapasztalható. Figyelemreméltó a természeti erőforrások értékelésének árnyalt bemutatása, amelyben mára új szempontok is érvényesülnek. A globális összefüggésekre kitekintéseket nyújtó és a külkereskedelmi ügyleteket bemutató fejezetrészek azt a sokrétű kapcsolatrendszert tárják fel, amit egy külpiacon orientált gazdaság energiaszükségletei érdekében szükségszerűen megoldani kényszerül. Az energia kapcsolatrendszer termelés- és általános, társadalompolitikai

⁵ Z. Karvalics László: Humántudományok mérnökföldön (Bölcsészország elműszakiasodása?). Élet és Irodalom. 2008. február 8. p.12.

⁶ Hubai József (2006) *Az uniós csatlakozás hatása Magyarország természeti- erőforrás-gazdálkodására*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 174 oldal

kérdés volt és az is marad. Az energia korszakonként változó súllyal kezelt volta ellenére Hubai József kötete az aktuális és megoldandó kérdésekre is összpontosít: az uniós csatlakozással felmerülő kérdések célorientált felsorolása és a lehetséges megoldások feltételei továbbgondolkodásra készítetnek. A könyv módot ad arra, hogy az érdeklődő komplex formában szembesüljön a csatlakozással más viszonylatba került versenyképesség-vesztéssel, az energia értéken történő kezelésével. Ez különösen a külkereskedelmi relációkat érintő részekben majd a Befejezésben válik konkréttá. A mű, a kérdések rendszerelvű megközelítéseivel igyekszik azt az ellentmondást feloldani, hogy a tárgy tekintetében meghatározó hosszú folyamatokkal vagy a részletekkel foglalkozzon. Szerzőnk a szakértő lektorral, dr. Süli-Zakar István professzorral együtt jól oldja meg a feladatot: az arányos szerkesztés és súlyozott tartalom jól tükrözi a XXI. századba lépett ország természeti-erőforrás gazdálkodásának nemzetbiztonságilag, stratégiaileg is fontos tevékenységét. A kötetet számos térképpel, ábrával szemlélteti a gazdag anyagot, segítve a sokrétű ismeretanyag megértését.

Csizmadia Gábor

